

نشتیمان پەروەری د دیوانا (زیماړین چیا) دا یا هوژانغان (بەدرخان سندی)

هلبین محمد حسین و وارین دلشاد صالح

پشکا زمانی کوردی- کۆلیژا پەروەردا بنیات، زانکۆیا دهۆک، هەرێما کوردستانی-عێراق

((میژوو یا رەزامەندی بە لافکرێ: ۱۲ خەزیران، ۲۰۱۹))

پوختە

نشتیمان پەروەری ئێکە ژ ئەوان بابەتان بێن کو د ناڤ هوژانین گەلەك هوژانغاندا دەیتە دیتن، فە کولەران گەلەك گرنگی ب ئەفی بابەتی دایە د ناڤ ئە دەبیاتا کوردیدا. ئەڤ فە کولینە یا کول ژیر ناڤو نیشانین (نشتیمان پەروەری د دیوانا بەدرخان سندی) دا، بابەتی نشتیمان پەروەری ژ لایێ تیوری و پراکتیکه گرتیه، د ئەفی فە کولینیدا ئەو هوژان هاتینه هەلبژارتن ئەوین کو پەریا تاما نشتیمان پەروەری تیدا دیاردیت، چونکی مەرەما هوژانغانی ئەو کو بەدەتە خویا کرن کو کورد خودان هەلوپستن، زۆلم و زۆرداری قەبول ناکەن، گەلەك حەز ژ نازادی دکن. دپسان رەوش کاوانین نشتیمان پەروەری بەرچاڤ بکەت ل گەل دیار کرنا ره و یشالین هوژانا نشتیمان پەروەری و وهلات پارێزی، کو رولی هوژانا نشتیمان پەروەری ل ئەوان جەهین بەر شورەشی کەفتین خویا بیست. بەیکەری ئەفی فە کولینی ژ دوو پشکان پیکدەیت: پشکا ئێکی ژ (چەمک و پیناسین نشتیمان پەروەری) پیکدەیت، پشکا دووی پراکتیکه، نانکو دیار کرنا لایەنی نشتیمان پەروەری د هوژانین بەدرخان سندی.

پەییئین دال (کلیک): (نشتیمان پەروەری، بەدرخان سندی، هوژانغان، مللەتی کورد، میرخاسی، زۆلم و زۆرداری، خەبات و تیکوشانی)

پێشه کی

ژ بەر کو دڤیت مروڤ هەست ب هەبوونا خو و نەتەوه و خاک و پاراستنا نازادی و کەرەمەتا خو بکەت، لەورا گیانی بەرخوەدان و نشتیمان پەروەری ل دەف مروڤی پەیدا دیت ل دژی داگیر کرن و سانسور کرنا ماف و نازادیان. ئە دەبیات ب گشتی و هوژان ب تاییهتی دەیتە هەژمارتن ژ ئامراژین گرنک کو خزمەت پی بەیتە کرن دا کو بشیت دەنگی نەرازیوونی بلند بکەت، دور هیلێ هەبی و نە ساخەلم یان

هەر مللەتەك ل دەمی زۆلم و زۆرداری لی دەیتە کرن، مافین ئەوان دەیتە داگیر کرن، دەست درێژی لی دەیتە کرن، ل ئەوی دەمی وژدانا مروڤایهتی د ناڤ ئەوی گەلیدا دەیتە هەژاندن، لەورا گەل و وهلات د کەڤتیه د قارا نشتیمان پەروەری کرنی ژ خو و ماف و نازادیین خو دا.

پشكا ئيكي: نه ئي پشكيډا ئاماژه دايه (چهمك و زاراښين هوزانا نشتمان په وهری)، ههروهسا به حسی پیناسین هوزانا نشتمان په وهری تیدا هاتییه کرن.

پشكا دووی: نه ئي پشکه یا تهرخانکرییه ژبو پراکتیزه کرنا هوزانین نشتمان په وهری د هوزانین به درخان سنیدیدا. ریازا فه کولینی: - نه و ریازا نه ئي فه کولینیدا هاتییه په وهره وهره کرن ریازا (وهسفی و شلوفه کاری)یه، چونکی پتر ل گهل سروشتی نه ئي فه کولینی د گونجیت.

پشكا ئيكي

۱. هوزان چیه؟
۲. چه مڪ و زاراښين هوزانا نشتمانی؟
۳. پیناسین هوزانا نشتمانی.
۴. نشتمان په وهری د هوزانا کوردیدا.

پشكا ئيكي

هوزانا نشتمانی د شعرین به درخان سنیدی دا

هوزان چیه؟

نه ته وهری د هسپیکي بهری کو هزر و ههستین خو ب رییا په خسانی دهر برن ب رییا هوزانی دهر ئیخستیه. لی ب په یدابوونا کومه لگه هین مروفايه تي و په یدابوونا سیسته مین جفاکی و سیاسی، مروفی هزر د هنیدیدا کر کو هوزان نامراه کی باشه بو دهر برینکرنی، له ورا زور ژ

یی بخورتی ئاڤاکری رت دکهت، هزری دادریژیت و ئاڤا دکهت.

گرنګیا فه کولینی:

نه ئي فه کولینه شوڤه کرنا بابته تین نشتمان په وهری ل سهر تیکتین هوزانین به درخان سنیدی دیوانا زیماړین چیا د نه وان بابته و قوناغین نه ته وهی دیار کرن، کو نه فان جوره هوزان ل دویف روانگه ها نشتمان په وهری دنا هوزانین سنیدیدا ژلایی نه ته وهی د ده ته شوڤه کرن.

نارمانجا فه کولینی:

نارمانجا فه کولهران ژ نه ئي فه کولینی، ژ بو هندیه کوپ تر رولی هوزانقانین کورد ده ته دیار کرن، و چوان نه فان هوزانقان ب ریکا پینوس و هوزانین خو خزمه تا دوزا ملله تی کورد کریه.

ناسته نگین فه کولینی:

د زمانی کوردیدا ب شیوهیه کی گشتی فه کولین ل دور نه ئي بابته تی ب شیوهیه کی بهر به لاف زور کیمن له و ما ده می فه کولهره ک ههول د ده ت فه کولینه کی ل دور نه فان به به تان نه نجام بده ت دی تووشی گله ک ناسته نگان بیت سه ده م ژی نه بوونا په رتووک و ژیدهرین پروفیشنال ل دور نه ئي بابته تی.

په یکه ری فه کولینی:

نه ئي فه کولین ل ژیر نافو نیشانی (چهمکی نشتمان په وهری د هوزانین به درخان سنیدی دا) هاتییه هه لبرارتن کو ژ دوو پشکان پیکده تی:

تیدا هه‌ی))^(۲). لهوما په‌یښ هوزانی هه‌ست و سوزین خوانده‌قانی د هه‌ژینیت، چونکی هه‌ست و سوزا داهینانا هوزانی لښینه کا دهررونی ل ده‌ف هوزانقانی په‌یدادکته و گیانی (روحا) نه‌وی د هه‌ژینیت و هیزا نه‌وی یا می‌شکی دده‌ته کاری و وینین هونه‌ری د ناخی نه‌ویدا په‌یدا دکته دنازینیت، لهوما هوزانقان زورجار نه‌چاردیت دهربرینی ژ هه‌ست و سوز و ناخی دل‌ی خو بکته. نه‌گر نه‌م سه‌حکه‌ینه فه‌کولینا (رومان یاکوبسونی) دی بینین ئیکه‌م پرسیارا دکته دبیزیت: شعر چییه؟ هه‌ر د به‌رسقا خو ژیدا دبیزیت: ((نه‌گر مه‌فیا نه‌فی تیگه‌هی ده‌ستیشان بکه‌ین پیدقیه نه‌م شعرئ ل گه‌ل نه‌وی تشتی نه‌ شاعر هه‌قبه‌ر بکه‌ین...))^(۳)، وه‌کی یا دیارو ئاشکرا هوزان ل ده‌ف یاکوبسونی دهربرین و ناخفته‌کا بسانا‌هی نینه، ئانکو به‌ره‌ف تشتی دهره‌کی ناچیت، ژبه‌ر هندئ ل دویف که‌ره‌ستی خو دزقریت و جه‌ختی ل سه‌ر هیزا زمانئ هوزانی دکته.

نه‌فلاتون سه‌بارته شیانین هوزان فه‌هاندن و ئیلها‌ما شعرئ بو هوزانقانی ده‌یت نه‌فی هیلکاریا ژیری پینسینار دکته. (خوداوه‌ندی شیعرئ ← هوزانقان ← شیعر خوان ← شیعر دوست)^(۴)، نه‌فلاتون دئوه‌ی باوه‌ریدا یه‌ کو هوزان نه‌ زانسته، چونکی مروف نه‌شیتن بریا کریارا فی‌ربوونی فی‌ری هوزانی بت، نه‌ژی دشیت

هزین فه‌له‌سفی و که‌فتین ده‌قین نه‌ده‌بی د نا‌ف ملله‌تاندا هه‌دارین هوزان. بو نمونه یونانی و رومانین که‌فن، ل ده‌ستپیکئ هوزانقانی نه‌وان ده‌ستدایه نفیسینا به‌ره‌مین داستانی و درامایی، نه‌و ژي هه‌ر د چار چووقئ هوزانیدا.

پاشی فه‌یله‌سوف و زاناین نه‌وان هاتن و مفا ژ هونه‌ری هوزانی وهرگرتن د بیافین سیاسی، جفاکی، فه‌لسه‌فی و دینی... دا بکاره‌ینان. ل ده‌ف عه‌ره‌بان ژي ب هه‌مان شیوه که‌فتین ده‌قین نه‌وان بو به‌ری هاتنا ئاینئ پیروزی ئیسلامئ دزقرن، واته د قوناغا جاهلیه‌تی (هوزانا جاهلی) دا پله‌کا به‌رز هه‌بوو. هه‌ر هوزانه‌کا ده‌ینه نفیسین قه‌ریژا سه‌ربورو نه‌زمونا شاعیری یه، واته رویدانین د نا‌ف هوزانیدا هه‌لگرین هنده‌ک ساخله‌تین تایه‌تن دا کو ل ده‌می که‌سه‌ک یان ره‌وشه‌نبیره‌ک بابه‌تی دخونیت، هه‌ست بکته کو بی دنا‌ف جه‌رگی رویدانی دا دزیت، هوزان دشین بیته فه‌گو‌هیزه‌را واقعی هه‌ی یان خو‌دیکه‌ک بیت بو نه‌وی ژینگه‌ها تیدا په‌یدا دبیت و مه‌رج نینه ((ته‌نها جیهانی ناوه‌وه‌ی شاعر فه‌زای له‌ دایکبوی شعر بیت))^(۱). دشین بیژین کو هوزان ئاگه‌هیه‌ک و په‌یامه‌ک بوویه و ل گه‌ل سوز و هه‌ستین هوزانقانی لدویف دارشته‌کا جوان ده‌یتنه ئا‌فا‌کرن.

نه‌گر نه‌م سه‌حکه‌ینه بیروبو‌چوونین (هومیروس) ی ده‌باره‌ی هوزانی دبیزیت: ((هونه‌ری شیعرئ خوشیبه‌که و جو‌ره شیعره‌ک یا

دهر برینه که ژ بویهر یان مهر گسات یان دیار دهیه کی د ناؤ که تواریدا. بوچوونا فه کوله ری ژ ی هوژان دارشته نه کا گه له کا جوان و ناز که ژ لای ی شاعریفه، بی گو مان نه فـ دهر برینه ژ دیار ده کی بو که سه کی دیت یان بویه ره کی د ناؤ (واقعی) دوز هیلیدا دکهت، کارتیکرنی ل تاکه که سی دکهت ههست و سوژین مروقی د لقی نیت.

چهمک و زاراقین هوژانا نشتمانی:

پتریا نه وان نفیسه رین به حسی زاراقی نشتمان پهروه ری کرین و یا فهره ب شیوهیه کی ورد و هویر ناماژه ب چهمک و زاراقین نشتمان پهروه ری بکهین، چونکی زاراقی به ره فانی ئیک ژ نه وان زاراقیه یین ب زه حمت پیناسه ک بو بهیته دانان، ب شیوازه کی جودا به حسی نشتمان پهروه ری یاکری، ههر ئیکی ل دویف شیاین خو پیناسه کریه، کو نه ف زاراقه د قوناغین و هارارا میژوویدا مبه ستین تایهت و همه جور بو هاتینه بکارهینان. زاراقه کی تالوز و ب زه حمته. ب ساناهی نینه ب کورتی و چارچوئه کری د ئیک پیناسه ب تنی دا جهی خو بکه ته فه. لهوما (عبدالسلام المسدی) دهر باره ی تیکچوونا زاراقان ژ لای ناستی نه ده بیغه دیبژیت: (بنه کوکا زاراقان ئیک ژ شیوازه و ناسته نگین نه ف رویه که تییه هه مبه ری که تواری و هزرا میژوویدا هه فچه رخا مروقی) (۸). به لی سه بارهت چه مکی هوژانا نشتمان پهروه ری یاگریدایه ب

که سه کی دی فیبرکته، به لکو ئیلهامه که و ژ ده ف خوداوه ندایه.

ههروه سا پیناسه کا دی هنده ک دیبژیت شعر نه وه کو ((شعر ل سهر نه فسی سروشه ژ خه یالی)) (۹)، ئانکو ئیلهامه که ژ سه ری دهیته خواری ب شیوهیه کی کو بزاق و لقی نان ل ده ف شاعری پهیدا دکهت. کو نه وه ههست و سوژین ل ده ف هوژانفانان پهیدا دبن، نه وه نه شیت نه وان بیده نگ بکهت. ههر دیسان (د. عالی شگری) دکتیا خوه دا (شعرنا الحدیپ الی این) دیبژیت: (ناریشا هوژانی هوکاره که د ناقبه را وژدانا شاعری و جیهانا نه ویدا) (۶) نه وه تشته ناویزهیه که کو ب تنی د ناؤ هوژانییدا دهیته دهر ئیخستن.

په یقین شعری، وژدان و ههست و سوژین خوانده فانی د هه ژینیت، چونکی هوژانفان ب ریکا ههست و سوزان داهینانا شعری هه ژاندنه کا دهر وونی ل ده ف خوانده فانی پهیدا دکهت و د گیانی نه ویدا دله رزینیت، هیزا نه وی دده ته کاری و وین هونه ری د میشکی نه ویدا د نافرینیت ئانکو ((هوژان که رهسته یه کی گرنکه بو دهر برینی ژ بیرو بوچوون، ئایدو لوژیا، ئیش و نازارین دهر وونی، دیاردین نه ریک و نه گونجای د ناؤ جفاکیدا)) (۷) ئانکو هوژان دهر برینی ژ هه می ههست و نهست و سوژ و خه یالین د ناؤ دل و جانی شاعرییدا دکهت. که واته نه فه بو مه نه وی چه ندی ئاشکرا دکهت کو هوژان

بکاردهینیت ژ بوّ به‌ره‌فانی ژخو و وه‌لاتی و سیّ جوړن یا عه‌ردی و عه‌سمانی و ده‌ریایی))^(۱۱)، هه‌روه‌سا ب ئاوايه‌کیّ دیت زارافیّ نشتیمان په‌روه‌ری هاتیه به‌حسکرن:

((نشتیمان په‌روه‌ری: وگنیه مقاومه. مواجهه. به‌ره‌نگاری: مقاومه))^(۱۲) دا بقی شیوه‌یی هاتیه دیارکرن هه‌روه‌سا هنده‌ک فیه‌ه‌نگین دیت ژ یی ننگلینیدا بقی شیوه‌ی هاتیه به‌حسکرن.

هوسا ب شیوه‌یه‌کیّ دیار و به‌رجاڤ په‌یقا نشتیمان په‌روه‌ری مه‌به‌ست و واتاین جودا جودا ب خوڤه گرتیه هه‌روه‌سا د لایه‌نین جیاواز دا ب ره‌نگه‌کیّ جودا هاتیه بکاره‌ینان.

پیناسین هوژانا نشتیمان په‌روه‌ری:

هوژانا نشتیمانی ئیک ژ ئه‌وان هوژانایه کو چه‌ندین پیناسین جودا جودا ب خوڤه دگریت، چونکی هه‌ر نفیسه‌ره‌ک ل دویف زانین و بوچوونا خو ته‌ماشه دکه‌ت. له‌وما مه ب فیه‌ر دیت ئه‌م چه‌ند پیناسیه‌که بده‌ینه خو‌یاکرن ل سهر هوژانا نشتیمانی، ژ به‌رکو هوژان ده‌ربره‌په‌یامه‌کییه و ب شیوه‌یه‌کیّ کورت و پوخت ئه‌وی په‌یامی د گه‌هینیت، ئه‌فجا هوژانا نشتیمانی هوژانا هاندان و خو راگرتنییه و ئه‌و هوژانه یا بوویه شوره‌شه‌ک د نا هنده‌ک روودان و بارودحاندا رولی خو دبینیت ژبو نشتیمانکرن ژ ئه‌وان کاودان و رودانیت د نا دوره‌یلیدا په‌یدادبن، هوژانا نشتیمانی ده‌ربرینه ژ ره‌تکرنا جفاکی بو واقعه‌کیّ نه دلخواز پیدفیاتیا گوه‌رپینا ئه‌فی واقعی کو

ژيانا سیاسی یا که‌تواری ئانکو دشین بیژین چه‌مکیّ هوژانا نشتیمان په‌روه‌ری چه‌مکه‌کیّ مروفایه‌تییه، یا گریدایه ب ئه‌وان هه‌می تشتین کو په‌یوه‌ندی ب ژيانا جفاکیا خه‌لکیفه هه‌ی وه‌ک: شوره‌ش و گهورینین جفاکی و ده‌سته‌که‌فتین رزگاری خوازی د لایه‌نین ئابووری و ره‌وشه‌نبیری و سیاسی و کومه‌لایه‌تی و هونه‌ریدا. هوژانفانان روله‌کیّ مه‌زن و کاریگر هه‌بوویه د گهورینین ب سهر ژيانا مروفیدا هاتین. هه‌روه‌کی ستیقین سپنده‌ر د په‌رتووکا (ژيان و شاعیر) دا دبیزیت: (هوژانفان نه‌شین به‌ره‌نگاری ژيانی بن نه‌گه‌ر هزر و بیرین به‌ر ته‌نگ و سهره‌کی یین مروقی نه‌بین)^(۹)، ل دویف هزرا ستیقینی، هوژان باشتین ده‌رمانه بو به‌خته‌وه‌رییا ژيانا مروقی، ئه‌ف که‌یف و خوشییه ژ ب ساناهی ناکه‌فیه‌ته به‌رده‌ستی مروقی، پیدفیه هنده‌ک قوربانیمان بده‌ین. یا فیه‌ره هوژانفان د ناخ و ده‌روونی خو دا خو به‌خته‌وه‌ر ب بینیت داکو بشیت خه‌لکی به‌ره‌ف ده‌سته‌که‌فان به‌ت ب ریکا هوژانین خو، په‌یقا نشیمان په‌روه‌ری د فیه‌ره‌نگ و په‌رتووکاندا ب ئه‌فی شیوه‌ی هاتیه ئامازه‌کرن:

د فیه‌ره‌نگا قازیدا: ((وگنیه ب رامانا، به‌ره‌فانی، نشتیمانی))^(۱۰)، هه‌ردیسان د فیه‌ره‌نگا سپریژدا (الوگنیه) بو دوو رامانا هاتیه، ئیک ب رامانا خاک ژ خو کرن و ب رامانا دووی یا دیت ئه‌و ئامیرن یین له‌شکه‌ر

— به درخان سندی) دا هاتی: ((شهر و کاری
 نه ده بی په یوه نندیه کا موکم و جه ده لییان ل گهل
 ئیکتر هیه هیلا پیش و پاشی یا شه ریدا. ئانکو
 هدر ئیک لدویف شیانین خو یین نشتیمانی
 بهر گیری ژ ملله تی خو دکه ت. ههروه کو د
 هوزانین (پوشکین) و (مایا کوفسکی) بونه
 نه گهرین ههلبونا چریسکا شور هشا ئو کتوبه را
 (۱۹۱۷) ی، ههروه ک مایا کوفسکی دیبژیت:
 ((شوره شا ئو کتوبه ری شور هشا من بوو و هه می
 هوزانین من بوئوه وی شور هشی هاتوبونه
 ته رخان کرن))^(۱۴).

ژلای هوزانقانی فرهنسی (نارگوان) د ئه وی
 باوه ریدا بوو کو (روئی ره وشه نیری ب گشتی و
 هوزانی ب تایه تی ژ روئی چه کی کیمر نینه)^(۱۵).
 هوزانقانی کورد ژی ژ ئه فی چه ندی بی به هر
 نه بووینه، ب ریکا خامی خو و هوزانین خو یین
 نشتیمانی ژ ملله تی خو کریه ل دژی دوژمنی
 رادوه ستیت، هوزانقانی کورد ژی خو ب
 به شه کی شور هشا جیهانی دزانی. بوئوونه
 به درخان سندی د هوزانا (سترانا ملله تی) دا
 دیبژیت:

((شپست و ئیکی یازده رۆژا ژ هه یقانه

قاره مانن گوتن نه مین پیشمه رگه

لاوی کوردا ب سهر چیا یان ب سهر که فه

فان چیا یان ده ست و زویران بهر نه ده))^(۱۶).

دیسان سه ره رای بوچوونا (نارگون) ی
 (هوشی مین) ژی ئیک ژ ئه وان تاکه که سان بوو

پیدفی ب گوهرینی، تا کو ئه ف هوزانه بیته
 نه گه ری گوهرینی، پیدفییه خو ب تیوره کا
 شوره شگیری خودان نافه روکه کا کومه لایه تی
 چه کدار بکه ت. ههروه کی (بهیان نه حمه د) د
 په رتوو کا هوزانا بهر گری ل سهر ده می شور هشا
 گولانی (۱۹۷۶ - ۱۹۹۱)، دیبژیت: ((هوزانا
 نشتیمانی ژ دایک بوویا هه ستین بلند و
 راستگویه، بهرام بهر گوشه گیری و سستی و بی
 دهنگی رادوه ستیت، ل گهل هشیار بوون و بزاف
 و رانه وه ستیان و پیشقه چوونیه، په یوه نندیه کا
 موکوم ب نشتیمانی وه لاتیقه هیه. چه وا
 شور هشا ژ چه ک و مروف و بیرو باوه ران دروست
 دبیت، هوزان ژی وه سا ژ په یف و هوزانقان و
 نایدولوزیان ژ دایک دبیت. شهر رووی راستی
 هه ره شور هسه کا چه کداریه ل گهل بزاف و
 هه ستا جه ماوه ری گهرم و گه ش دبیت هوزانا
 نشتیمانی ژی ده برینه کا راست و دروستا
 واقعیه))^(۱۳)، که واته د ئه فی پیناسیدا دیار دبیت
 کو هوزانقان ژی دشی ب ریکا هوزانا خو
 بهر گیری ژ نشتیمان و ئاخوا وه لاتی خو بکه ت،
 هه ر دیسان هاندانا ته خا گه نجان بکه ت دا کو
 بچه د ناف ریزین شور هشیدا ژ بو مه ره ما کو
 وه لاتی رزگار بکه ت کا چاوا پیشمه رگه
 بهر هفانی ژ وه لاتی خو دکه ت، هوسا هوزانقان
 ژی ب ریکا په یف و هوزانین خو یین سه رنج
 راکیش بهر گیری ژ بها و سامانی وه لاتی خو
 دکه ت. ههروه کی دپه رتوو کا (دیوانا زیما رین چیا

بین ب هۆزانی هەمی کو ((هەر پەیفەك دشتیت هزارەها شورەشگێران دروست بکەت و هۆزانقان ب رێبەرین شورەشان د دانیت)) هەر دەبارەمی ئەفئی بوچوونی ئەم دشتین هۆزانەکا کوردی بکەینە نمونە وەکی:

((دفی سەردەمی دا

هۆزانی ژ ناسن و پیلای دژەن

هۆزانقانی ژ ی فیر دبن

چەوا رێبەریا شورەشەکی بکەبن)).^(۱۷)

نشتیمان پەروەری د هۆزانا کوردیدا:

دۆژمنی مللەتی کورد هەردەم خاک و گەلی کورد کریبە نامراز بو ب ریفەبرنا دەستەهلاتا خو نشتیمانی و بەره‌فانیی کون ژ حوکمرانی و پاراستنا سنگ و هیزا خو، ئەفجا ئەو دۆژمنە چ نافخوویی بیت یان ل دەرفەبیت.

دیرۆک و ئەدەبیات پەیوەندییەکا گەلەک ب هیز دگەل ئیکدا هەبە، دناؤ هەر مللەتەکیدا بیت، بی گۆمان میژوویا کوردی یا پیره ژ کارەسات و رویدانیی دلتەزین کو وینی ئەقان رویدانان د جیهانیدا دکیمن، ژبەر کو کیم نەتەو و مللەت هەنە د دیرۆکا خو، وەرە بەره‌ف نیمچە سەربەخۆبوونەکی چووێبە د جیھانا ئەفرۆ دا چ نەتەوێبەک نین ب کیمی خودانی ملیونەها هاولاتیان بیت و ب هەر شیوێبەکی هەمی، دور بیت ژ ماف و ئازادییا رەها و ژیان ل بن ئالایی خو یی تاییبەتدا یان خو، دان چارچوێبەکی نەتەوێبە نەبیت و نەشیا بیت دەولەتەکا سەربەخۆ

دابەزربیت، لی گەلی کورد ئەفئی خەونی دینیت، بی گۆمان دۆژمنی نەتەواو کورد بەرپرسە و هوکاری سەرەکییە بو ئەفئی چەندی، ژبەر کو نەتەوی کورد ناشتیخوازە و بەردەم داخوازا مافی خو یی رەها دکەت د بەرامبەردا چوک بو دۆژمنی نەدانایە و بەردەوام بەره‌فانی ژ خو پیرۆزین خو کریبە، (لەوما گیانی بەرگری و نشتیمان پەروەریی ژ نەخۆشی وتوند و تیژیدا و دگیرکرنی بوویبە ئایدولۆژیەکا کوردی بو گشت کوردان، ئەفەژی دزفیرتەفە بو دیرۆک و قەدەرا گەلی کورد کو د دەستی دۆژمنی دا بوێبە ئەقان بارودۆخاندا ب هەمی شیوێبەکی نەتەوا کوردی بەره‌فانیی ژ خاک و نشتیمانی خو کریبە، بی گۆمان ئەدەبیات ژ ی گرنگترین رێکە بو بەره‌فانیکرنی ژ زۆلم و زورداریی^(۱۸)، ئەدەبیاتا کوردی وەکی چەکەکی ب هیز و گران بەره‌فانی ژ بزاقا رزگاررینخوازا کوردی و ژیان گەلی کورد کریبە و ب رەگەزین خو، فە چووبە و سەنگەرین شەریدا، هۆزان ژانرەکی گرنگە دناؤ ئەدەبیاتا کوردیدا کو ب نافەرۆکا خو بەره‌فانییەکا مەزن ل بەرامبەر دۆژمنی دیار کریبە.

ب قەدەر نەتەوی کورد توشی داگیرکرن و ئیش و ئازارا ببیت، هەر وەسا ئەو مللەتین توشی کارەساتا هاتی، هەمی ب ئارمانج و مافین خو شاد بوینە، بتنی نەتەوی کورد نەبیت تا نوکە ژ ی ل ژیر هەرەشە و زۆلما داگیرکەراندا دژیت و

به‌په‌رین میژوویا خو تو‌م‌ارد‌ک‌ه‌ت، پارچا باشووری
کوردستانی نه‌بیت کو ژ سالاً ۱۹۹۱.

پشکا دووی

هوژانا نشی‌مان په‌روه‌ری د شعرین به‌درخان
سن‌دیدا (پراکتیک).

هوژانغان به‌درخان سن‌دی وه‌ک هوژانغانه‌کی
کورد د بی‌افی هوژانی‌دا هه‌رده‌م خه‌مخوری
ملله‌ت و گه‌لی خو بوویه، هه‌ست ب نیش و
ژانین گه‌لی خو کریه، ب ریکا هوژانین خو بین
نشی‌مانی، ژ نه‌ت‌وه و ملله‌تی کورد و به‌ره‌فانی
ژ ملله‌تی کورد و دوزا رزگار یخ‌وازییا گه‌لی
کورد کریه.

کیش و ئاریشین ملله‌تی کورد داینه
به‌رچا فکرن و باشی گه‌ه‌شتیه، به‌رده‌وام وه‌کو
ره‌وشه‌نبیره‌کی نه‌ت‌وه‌یی ره‌خه‌ل خه‌له‌تی و
شاشیان گرتیه، ریا راست و دروست ژبو
رزگاری و سه‌رخه‌بوونی دیار کرینه، هوژانغان
به‌درخان سن‌دی نه‌ف‌ب‌ه‌ته د نا‌ف‌نا‌ف‌ه‌روکا هوژانین
خودا ئازراندینه، هه‌ست و سوز و فه‌ریژا دل‌ی
خو‌ک‌رینه وینه‌بین جوان د نا‌ف‌هوژانی‌دا^(۱۹).

وه‌کی پید‌فیه‌کا زانستی و نه‌ت‌وه‌یی و به‌رگری
دی هه‌ول ده‌ین ژ هنده‌ک هوژانین هه‌لیژارتی بین
به‌درخان سن‌دی ره‌ه و ریشالین هوژانا نشی‌مانی
دیار که‌ین.

هوژانغان به‌حسی می‌رخاس و عه‌گیدین
ملله‌تی کورد دک‌ه‌ت، و ده‌ما پیش‌مه‌رگ و
سه‌رکه‌فتنا ب ده‌ستفه‌ ده‌ینیت، نه‌وژی ل گه‌ل

دلشاد دبیت و هه‌ست ب خوشی دک‌ه‌ت،
نه‌خاسمه‌ کو گه‌لی کورد و هه‌رده‌م یی به‌ره‌ه‌ف
بوویه بو‌قوربان‌ی دان‌ی ل به‌رام‌به‌ر چه‌کین
کومکوژ و توپ و ته‌یارین دوزمنی راوه‌ستیایه و
نشی‌مانی کریه، له‌وما (برنو، جفت، خه‌نجه‌ر،
گوپال) هی‌ما و جه‌ف‌ه‌نگن بو‌هه‌ژاریا هی‌زین
شوره‌شی ژ لای‌ی چه‌کیفه، لی وره‌یا نه‌وان
ژگشت چه‌کین دونیای‌ی ب هی‌زتره، هه‌ر دیسان
هوژانغان د هوژانا (شوره‌شا نه‌یلولی) دا دبیت:

((لی ده‌می داوه‌تا خورتینی یی))

سه ره‌لدا ب زافا کوردینی یی

عه‌گید و می‌رخاس هاتن شاهی یی

کال و پیرین مه‌پیش به‌راهی یی

ب برنو و جفت و خه‌نجه‌ر و گوپال

ده‌یک و باب و برا و مام و خال)).^(۲۰)

هوژانغان د نه‌فی هوژانی‌دا ب په‌یقین
نشی‌مانی ئاماژه دایه به‌رخودانا کوردان، کو نه
ب تنی نه‌فه‌ چه‌ند په‌یفه‌کن ل سه‌ر لاپه‌ره‌کی
دهینه نفی‌سین، به‌لکو نه‌فه‌ په‌یفه‌ ب ریکا به‌رزکرنا
وره‌یا پیش‌مه‌رگه‌ی به‌شداربی د شه‌ریدا دک‌ه‌ن.
چونکه نه‌و په‌یف ژ دل و جانی هوژانغانی و
هه‌ستکرنا نه‌وی نشی‌مانی و تیکوشه‌ری دهینه
داریت، هوژانغانی په‌یقین برنو و خه‌نجه‌ر، ... بین
بکاره‌ینان داکو کاریگه‌ری با خو هه‌بیت.

د پارچه‌کا دیدا هوژانغان دیار دک‌ه‌ت کو
شوره‌شا نه‌یلولی، نه‌ب تنی شوره‌شه‌کا
(پارتیه‌تی) بوو، به‌لکو شوره‌شه‌کا نه‌ت‌وه‌یی و

جه‌ماوه‌ری بوو. هیقی و ئومیید و هشیار کرنا خورت و لاوین کورد پیغه هاتینه گریدان. هه‌روه‌کو (سندی) د هوزانا خودا بناقی (شوره‌شا ئه‌یلولی) دا دیبژیت:

((گهر کیماسی هاتن خویاکرن

قهنجی و خراب هاتن جوداکرن

دی روهن بت ریکا دلبرامه

دی خوش خه‌ملت سما دارامه

وه‌لی هشیاری ئه‌فرو داخوازه

دوژمنی کوردان تبعه‌ت به‌رازه)).^(۲۱)

خو ریک‌خستن د نا‌فا شوره‌شیدا دبیته ئه‌گه‌ری سه‌رکه‌فتنی ل‌گه‌ل هشیاری و نیاسینا دوژمنی کورد، کو دبنه خالا بهیز بو به‌رسینگ گرتنا دوژمنی.

سندی د هوزانا ب نا‌قی بی‌ریقانی‌دا، پیش‌بینیا ئه‌وی چه‌ندی دکه‌ت کو، شوره‌شا ئه‌یلولی دی سه‌رکه‌فتنی ب ده‌ست خو‌غه ده‌ینیت و داخوازا به‌رده‌وامی ژ شوره‌شقانین کورد دکه‌ت ده‌می، هه‌ر وه‌ک سندی د هوزانا (بی‌ریقانی) دا دیبژیت:

((نیزکه ئه‌و بوهار بی‌تن

ئه‌و بوهارا په‌ز بزین

بی‌ریی قبرکه سترانا

دا ته‌نا که‌ین ئیش و ژانا

ئه‌م ژ برسی قه‌ت نامرین

ئه‌م ژ ترسی قایم‌ترین)).^(۲۲)

ژ ده‌ستکه‌فتین شوره‌شا ئه‌یلولی ئه‌و بوو کو ئیکه‌م جار حیزبا به‌عس دانپیدان ب مافین ره‌وا

یین کوردال پارچا باشووری کوردستانی کر، هه‌روه‌سا قه‌بولکرنا هه‌می ئه‌و ده‌سکه‌فتین ملله‌تی کورد کو ب ریکا ئه‌وان شوره‌ش و سه‌رکه‌فتن و لاو خورتین ملله‌تی کورد ب چا‌ف نه‌ترسی نشتیمانی ژ ناخ و وه‌لاتی خو دکه‌ت. هوزانقانی ب ریکا هوزانین خو ناما‌زه دایه ئه‌وی چه‌ندی کو ملله‌تی کورد ژ چ تشتان و کیشان ناترسیت، نه‌مرنی و نه برسی، کو تولازین ملله‌تی کورد ژ ئه‌فی چه‌ندی هه‌می مه‌زن‌ترن و دی به‌ره‌قانی ژ نشتیمان و سامان و خاک‌ی خو که‌ن.

سندی د هوزانه‌کی خوشه‌ویستی و قیان و ئه‌قینی دکه‌ته ریکه‌ک بو دارینا هوزانا نشتیمانی، ژ به‌ر کو ئه‌قینا وه‌لاتی د دلی هوزانقانی‌دا گه‌له‌ک یا دژواره، له‌وا نشتیمانی کرنا ژ ئه‌وی ئه‌قینی ب کاره‌کی پیرو‌ز و هی‌ژا دبینیت، د هوزانا (دو خه‌ون) دا دیبژیت:

((ژراو په‌زو

فه کوشینو

ناشقو

بی گونه‌هو

گهر شاعر نه‌شین

ب په‌زی کویفی بی ژمیرا می‌تر

دو به‌یتان بی‌زن

بلا قه‌له‌م بچن نا‌ف به‌ریکان)).^(۲۳)

د ئه‌فی هوزانیدا سندی ب ریکا ئه‌قینا (مه‌م و زین) و (خه‌ج و سیامه‌ند) ی، هوزانقانین

دکته، ژيانی ل به‌رمه روون دکته. بیگومان
هوژانغان نه‌فی په‌یقی ب جوانترین شیوه دبینیت و
دکته وینه‌کی خوراگریی بو هوژانین خو
پینخه‌متی گهل و وه‌لاتی خو د هوژانا ب نافی
(تولا شه‌هیدان) دا دبیزیت:

((گهر رهین دارا هلکیشن

هه‌ستین ساخا بکه‌لیشن

ناف رویی که‌وا بریژن

خوینا نیرگزا بمیژن

دی‌فه‌که‌ین تولا شه‌هیدان

دی‌فه‌که‌ین تولا شه‌هیدان)). (۲۴)

د نه‌فی هوژانیدا هاتیبه دیار کرن کو گه‌لی
کورد چ جارا ده‌ست به‌رداری مافین خو ناییت.
له‌ورا به‌رده‌وام خه‌باتی دکته و شه‌هیدین خو
ژبیرناکته و دکته سمبولاً سه‌رکه‌شتنی.

هه‌ردیسان ده‌باره‌ی مافین گه‌لی کورد
هوژانغانی دچهند پارچین شعریدا کو بانگه‌وازییا
خو د نه‌وان دیرین هوژانیدا دایه دیار کرن کو
ملله‌تی کورد ژی ژ چ ملله‌تین دیتز کیتمز نین،
کو نه‌وان ژی وه‌کی هه‌ر ملله‌ته‌کی دی نالایی
خو و ناخا خو یا هه‌ی کول بن سیه‌را نه‌فی
نالایی ب ملیونه‌ها قوربانی هاتینه دان. ده‌می
ئامازه دایه نه‌فی بابه‌تی په‌یقین (خوین، شه‌هید،
ئالا، چیا) د هوژانین خودا بکارده‌بیت، ده‌می
دبیزیت:

((دا بهه‌لیم ژ کوردان ئالا سه‌رچیاپین ژ خوین

کورد پالده‌ت بو ئه‌وی چه‌ندی کو هوژانین خو
ب ئیش و ژان و نه‌خوشیین گه‌لی کوردفه،
فه‌مین. نه‌گهر هوژانغانین کورد نه‌فی چه‌ندی
نه‌که‌ن، بلا ده‌ست ژ هوژانی به‌رده‌ن، چونکه
هوژانغان ب ریکا هوژانین خو بین نشتیمانی ژ
ناخ و وه‌لاتی خو دکته، به‌ری ملله‌تی ده‌ته
ناخ وه‌لاتی خو.

لایه‌نکی دیی نه‌فی هوژانی نه‌وه کو په‌یفا
(قه‌لم) ب شیوه‌یی جه‌ه‌نگ دیار دکته، کو
هیمایی زانست و زانینییه. د نه‌فی هوژانیدا
به‌درخان ب شیوه‌یه‌کی نه‌راسته‌وخو گه‌لی کورد
و ب تایه‌ت ته‌خا گه‌نجان به‌ره‌ف زانین و
زانیا ریقه پالده‌ت و دیار دکته کو نشتیمانی
کرن و به‌رخودان نه‌ب تنی ب ریکا چه‌کیه،
به‌لکو مه‌زنترین هیزا نشتیمانی ژ قه‌لمی
ده‌ستپیدکته، له‌ورا گه‌نجی مه‌هاندده‌ت بو
(علم و مه‌عریفه‌تی) خواندن و زانینی (میژوو یا
نه‌ده‌بیاتا گه‌لی کورد، هه‌روه‌سا شاره‌زابوون ب
زانین و زانستین سه‌رده‌می ل جیهانی، سندی د
نه‌فی هوژانی به‌حسی میرخاس و قاره‌مانین
ملله‌تی خو دکته ئه‌وین خو کرینه قوربانی
خاک و ملله‌تی خو ب خوینا خو به‌ره‌فانی ژ
خاکا خو دکته، هوژانغانی ئامازه دایه په‌یفا
پیروژ (شه‌هید)، کو د ناف ده‌روون و ناخی هه‌ر
کورده‌کیدا نه‌فی په‌یقی جه‌ه‌کی پیروز هه‌یه و
هیمایی سه‌رفرازییه‌کا مه‌زنه (زوره)، نه‌وه
شه‌هیدی ب خوینا خو خوه‌گوری وه‌لاتی

د ئەفقی هوزانییدا به‌حسی چاندنا هیفی
 وئومییدان د ناؤ ناخی به‌رگی‌یکاریدا، ژ ره‌گه‌زین
 هوزانا نشتیمانییه. به‌درخانی ئەؤ چه‌نده یا
 بکارهینای ل دەمی دبیزیت، (پاشه‌روژ هیشتا ل
 پێشه).

هه‌روه‌سا هینانا ناخی (پلنگ) کو بو مه‌به‌ستا
 پێشمه‌رگه‌یه، ناماژه دانه بو دیارکرنا شاره‌زایی
 وزیره‌کی ومیرخاسی ودلی‌رییا؟ ئەفه‌ژی
 شه‌هره‌زایا هوزانقانی د داریتنیدا دیاردکەت دەما
 دبیزیت:

((دی کەفت ته‌ختی نه‌هنگان

وگه‌هشتنا ب نارمانجا

خو راگری و به‌ره‌نگاری یه ل دژی دوزمی

وسه‌رکه‌فتنا گه‌لی کورده)).

هوزانقان ل دەمی دبیزیت (مه‌رگ و جانی مه
 خوش خه‌لات)، دیاردکەت کو پیدفیه گه‌لی
 کورد ب هه‌می ریکا به‌ره‌قانی ژ خه‌باتا گه‌لی
 خو و شوره‌شین خو بکەت و ل به‌رامبه‌ری ئەوی
 چه‌ندی به‌ره‌هف بن کو گیان و ژيانا خو بکەنه
 قوربانی. له‌ورا بو مه‌ دیاربیت کو هه‌ر تاکه
 کهسه‌ک ومیرخاسه‌ک دقیت به‌رگیری ژ نشتیمان
 و وه‌لاتی خو بکەت. د هوزانا بیره‌وه‌ریا بارزانی
 یی نه‌مردا سندی به‌حسی بیرهاتن و بیره‌وه‌ریا
 (بارزانی) کریهه، ب شیوه‌یه‌کی جوان په‌سنا
 میرخاس و عه‌گیدی کوردان (بارزانی یی نه‌مر)
 به‌رامبه‌ر ئەوان دوزمن و دوزمنکاران کریهه.
 هه‌ر دیسان کو بارزانی مروشه‌کی ب وه‌فا بوو

دا هوارکم ژ دلی سوتی هه‌ر بژیت سه‌ربه‌ست و

ژین

نه‌گه‌نه‌هه و نه‌ژی شه‌رمه‌ژی گه‌ر مه‌ژی ئالا

هه‌بیت

نه‌ئومیده‌ک کویر و دویره‌ باوه‌ری ب سالا

هه‌بیت)). (۲۵)

سندی قیایه‌ بیزیت کو ئەف هیفی و ئومیده‌ل
 ئەوی دەمی دی هینه‌ بجه‌هینان دەمی خه‌لکی
 کورد هشیار بن و باش بزنان کو پیدفیه ئەم‌ژی
 خودان ئالا بین. ده‌ربیرین هوسا هیفی و
 باوه‌ریه‌کا ب هیز ل ده‌ف ملله‌تی کورد په‌یدا
 دکەت کو ب خه‌بات و تیکوشانی دی گه‌هیته
 هیفی و نارمانجین خو.

شاعیر وه‌لاتپاریزی ونه‌ته‌وه‌ پاریزی ب
 ئەرکه‌کی خو دزانیت، چونکی کورد ب
 درێهیا دیروکی د بن ده‌ست بوون. ئەوی
 هژماره‌کا زور یا هوزانین خو بکارهینانیه‌ داکو
 بینه‌ ریکه‌ک بو گه‌هاندنا ئەوان مه‌به‌ستین ئەوی
 قیای ب ده‌ستقه‌ بینیت هه‌روه‌کی دبیزیت:

((ئهی وه‌لات ئهان نه‌کیشه

پاشه‌روژ هیشتا ل پێشه

سویند ب چافی پلنگان

دی کەفت ته‌ختی نه‌هنگان

بو هه‌واراته‌ ئهی وه‌لات

مه‌رگ و جانی مه‌ خوش خه‌لات

دا بکن نه‌قیین مه‌ گازی

هه‌ر بژی تو ب سه‌رفرازی)). (۲۶)

بو مللەتی کورد، هەمبەر ئەوان کەسان دایە
خوڤاکرن ئەوین دبیژن نەتەوویی کورد نەیی
و هەفادارە. کەواتە مللەتی کورد ژ (بارزانی یی
نەمر) فیڕی بەرخوڤدان و حەژیکرنی و فیانا نەتەو
و ناخا کوردستانی بوویە دەمی دبیزیت:

((مللەتی کور پر وەفایە

صوفی بین دەستین تەنە

روح ژ ئیشان پر سەمایە

عاشق و مەستین تەنە)).^(۲۷)

ئەو باردوڤخین نالەبارین نەخوش ئەوین
مللەتی کورد تیدا ژیاپی هەردەم ل ژیر دەستی
درندان بوو. درپیا سەربەخو بوونیدا گەلەك
شەهید و قوربانی داینە، تا ئەوی رادەیی کو
کلوخین ئەوان شەهیدان د کارن ئالایی پیروزی
کوردستانی بلند بکەن و بگەهینە بلنداهیا
روژی. ل پیخەمەت ئازادی و سەربەستی
ورزگار بوونا کوردستانی و نەتەوویی کورد ب
هزارەها شەهیدان قوربانی داینە:

((دی ژ کلوخین وان شەهیدان

ستینەکی درپژ فەدەم.

پی فەکەم ئالایی کوردان

دابگەت گاڤا گەرم)).^(۲۸)

فیان و بەرخوڤانا سندی بو هەلوستی ئەوی
یی نەتەوویی ئەوی یی بی سنورە، لەوما سندی
هەردەم نازار و نەخوش و فیغانان دکەت، دەربپین
و ناخی خو پی دەردکەت.

ئەڤ جوڤە پیشاندانە، پیشقەبرنا گریی بو
هەست و چالاکیین هوزانقانی فەدگەریت و ئەڤ
هوزانە گەورین و گەشەکر د ئەڤی جوڤیدا
هەیه، ئاسویەکی بەرفرەه ب خوڤە دگەریت،
سندی د هوزانا (د ستار) دا دبیزیت:

((بەپیرە دستار بەپیرە

خەمپن مە گەلەك گرانن

دستارو دی تو بگرتنە

خەم و دەنگیتە هەڤالن

جارەکی خەما بەپیلە

ما نابت جارەك خودابن)).^(۲۹)

دڤی هوزانیدا دەیتە خوڤاکرن، کو هەمی
هیفی و ئومیدین مللەتی کورد ب ئاینەکی خوش
و گەش هاتییە وینەکر. کو دستار نیشانا
شورەشی و بزاقا رزگاری خوازییا گەلی کورده،
ئانکو بەردەوامییا هیڕانا دستاری هیمایە کە بو
بەردەوامییا بزاقا مللەتی کورد داکو بەرەمەکی
باش ب دەستقە بەیت.

شورەشین کوردان و ب تاییەت شورەشا

ئەیلولی، رپیرەیی مللەتی کورد بارزانی نەمر،

مللەتی کورد و دوزا کوردی کو ئەو بابەتین

نشتیمانینە د هوزانین ئەویدا ب گەلەك شیوا

داینە خوڤاکرن. ئانکو مەرەما هوزانقانی ئەو کە

گەلەك جار رەمز و (هیما) و جەڤەنگ د ناڤا

هوزانین خوڤا بکارهیناینە ئەوی کیشا کوردی ب

(بویکا کوردا) ناڤکرییە و هوزانەك پی فەهانیدە

و دبیزیت:

۴- نشتیمانی و بەره‌فانی و خوراگریا کوردا، بەرامبەر دۆژمینی دیاردکەت هەر وەکو د ئەفئی دیرا هۆزانییدا دیاردبیت، ئەری چەند کەو گرین فئی دنی، بیئی، رۆژەکی بشیئی، هەر دیسان ئەوی چەندی دیاردکەت کو مللەتی کورد چ جارا ب کوشتن و سیدارەدان و ئەگۆهاتن و فرۆتئی و خیانەتی خلاس نابن ب دووماهیك ناهین لەوما چ جارا نەشین ناسناما کوردایەتی ژناڤ بەت دەمی دبیژیت: کەو ب لەکی سوتی، پەیف پەیف هەر سپیە.

۵- بەدرخان سندی دناڤا هۆزانیین خو سروش تیکەلکریه دگەل هۆزانا نشتیمانی ب شیوہیەکی جوان د هۆزانییدا بکار هینایە، داکو بەره‌فانی پی ژ خاك و نشتیمان و نەتەویی خو بکەت و دکەتە سمبولەك و هیمایهك بۆ گشت کوردان کو د دلی هەر کورده کیدا ئەڤ چەندە هەیه.

بەدرخان سندی د هۆزانیین خودا، زمانەکی 6- سادە ورەوان ل گەل وینین جوان ب کارهینایە، هەر وەسا نافەر وکە کا نیزیکی ئیش و ژانیین گەلی کورد ب کارهینایە.

پەراویژ

- (۱) قمر سعید عزیز، هەلویست لە شیعری کوردیدا (۱۸۰۰ - ۱۹۷۰)، ناما دکتورایی، زانکۆی سلیمانی، کولیزا زمان، ۲۰۰۲، ل ۱۸.
- (۲) بەکر شاکر عەبدوللا، علی فەتاح دزەیی (۱۹۲۸ - ۱۹۹۲)، شاعیر و نووسەر، نامە ی ماستەری، کولیزی ئاداب، زانکۆیا سەلاحەدین، ۲۰۰۸، ل ۴۵.

((ئەڤرو کانێ ل من وی رۆژی

پڕ ژ خوشی و رەنگا

ورەنگ فەدگوهیژن بویکا کوردان

ئەو پورینا شوخ و شەنگ)). (۳۰)

د ئەفئی پارچیدا هۆزانفانی دڤیت ب دەتە خو یا کون ئەوژی دەمی بەحسی (بویکا کوردان) د کەت مەرەما ئەوی پی دەولەتە ئانکو کوردستانە.

ئەنجام

ل دووماهییا ئەفئی ئە کولینی ئەم گەهشتینە ئەفان ئەنجامان: -

۱- هۆزانا نشتیمان پەرورەری یا کوردی گەلەك یا بەرفرەهە و هژمارەکا زۆر یا هۆزانفان، ب رپکا هۆزانیین خو بەره‌فانی ژ مللەتی خو کریه، ئەڤ چەندە ژ دزڤریتە ئە کو د میژوویا کوردا دا نەخۆش و ئیش و ئازار و کوشتن زۆر ب سەری مللەتی کورد دا ئینایە.

۲- هەر تاکە کەسەکی کورد هەردەم یی بەره‌هەڤ بۆ کو خو بکەتە قوربانی دا کو بەره‌فانی ژ گەل و خاكا پیرۆزا کوردستانی بکەت و ب گیانەکی توندیی بەره‌فانی ژ ژیان و مللەتی خو بکەت.

۳- هۆزانا شۆرەشا ئەیلولی رەنگفەدانا هزر و بیر و بووچوونین گەلی بۆ ژ ئەنجامی ئەفئی خەباتی و شۆرەشا چە کداریا پیشمەرگین کورد، ئەفئی شۆرەشی مللەتی کورد جیهانی دانە نیاسین.

- (۱۴) ت: دار اردوگا، مختارات من الشعر السوفیتی،
 گبج فی الإتحاد السوفیتی، ۱۹۸۵، ص ۳۳.
- (۱۵) بەیان ئەحمەد حوسین، ھۆزانا بەرگری ل سەر
 دەمی شورەشا گولانی (۱۹۷۶ - ۱۹۹۱)، چاپخانا خانە،
 دھۆک، ۲۰۰۷، ل ۸۴.
- (۱۶) بەدرخان سندی، زیمارین چیا، دەزگەھا
 سپیریژ، دھۆک، ۲۰۱۳، ل ۳۸.
- (۱۷) ھەمان ژیدەر، ل ۶۷.
- (۱۸) بەیان ئەحمەد حوسین، ھۆزانا بەرگری ل
 سەردەمی شوپەشا گولانی، ل ۱۷.
- (۱۹) کامیران محەمەد نەبی، قوناغەکانی
 گەشەکردنی بیری نەتەواپەتی ل شیعی کوردی دا
 لەسەرەتاوہ تاکوتایی سەردەمی بیستەم، ل ۴۹۰.
- (۲۰) بەدرخان سندی، زیمارین چیا، ل ۱۳۱ - ۱۳۲.
- (۲۱) بەدرخان سندی، زیمارین چیا، ل ۱۳۲.
- (۲۲) بەدرخان سندی، زیمارین چیا، ل ۱۹۷ - ۱۹۸.
- (۲۳) ھەمان ژیدەر، ل ۱۹۶.
- (۲۴) بەدرخان سندی، زیمارین چیا، ل ۱۳۹.
- (۲۵) بەدرخان سندی، زیمارین چیا، ل ۱۵۶.
- (۲۶) ھەمان ژیدەر، ل ۱۴۰ - ۱۴۱.
- (۲۷) بەدرخان سندی، زیمارین چیا، ل ۸۰.
- (۲۸) بەدرخان سندی، زیمارین چیا، ل ۵۱.
- (۲۹) بەدرخان سندی، زیمارین چیا، ل ۶۲.
- (۳۰) سەگقان یوسقی، دیدار، د. بدرخان سندی،
 گوڤارا کاروان، ژ (۱۵۷)، ھەولێر، ۲۰۰۱، ل ۷۳.
- (۳) فاکمە الگبال برکە، النقریہ الالسنیہ عند رومان
 جاکوبسون، المؤسسە الجامعیہ للدراسات والنشر
 والتوزیع بیروت، ۱۹۹۳، ص ۷۵.
- (۴) ژیدەری بەری، ص ۸۵.
- (۵) قمر سعید عزیز، ھەلویست لە شیعی کوردیدا،
 ل ۳۵.
- (۶) جیھان ئیسماعیل عومەر، شیرەت و شیرەتکاری
 د ھۆزانا جقاکی یا نالبەندی دا، ناما ماستەری، کولیژا
 ئادابی، زانکویا دھۆک، ۲۰۱۱، ل ۵۳.
- (۷) عەبدوللا یاسین عەلی ئامیدی، ھزرا نشتیمانی د
 ھۆزانی ئەحمەدی نالبەند، گ ئەکادیمی کوری
 زانیاری کوردستان وەزارەتی پەرەردە ھەولێر، ۲۰۰۵،
 ژ ۳، ل ۱۷۵
- (۸) عبدالسلام المسدی، صیاغە المصلح وأسسها
 النقریہ فی تأسیس القچیہ الإصغلاحيہ، بیت الحکمە،
 القرگاچ، ۱۹۸۹، ص ۸.
- (۹) عەبدوللا یاسین عەلی ئامیدی، ھزرا نشتیمانی د
 ھۆزانی ئەحمەدی نالبەند، گ ئەکادیمی کوری زانیاری
 کوردستان وەزارەتی پەرەردە ھەولێر، ۲۰۰۵، ژ ۳، ل
 ۱۷۵
- (۱۰) حافف قاچی: فەرھنگا قازی، چاپخانا حجی
 ھاشم، ھەولێر، ۲، ۲۰۰۵، ل ۳۰۷.
- (۱۱) محمد آمین دۆسکی، فەرھەنگا سپیریژ، دەزگای
 سپیریژ، ۱، چاپخانا حجی ھاشم، ھەولێر، ۲۰۰۸،
 ل ۲۹۱.
- (۱۲) محمد آمین دۆسکی، قاموس سپیریژ، سپیریژ،
 الگبە الاولی، مگبە حجی ھاشم، أربیل، ۲۰۰۹، ل ۴۷-
 ۴۸.
- (۱۳) بەیان ئەحمەد حوسین، ھۆزانا بەرگری ل سەر
 دەمی شورەشا گولانی (۱۹۷۶ - ۱۹۹۱)، چاپخانا خانە،
 دھۆک، ۲۰۰۷، ل ۸۴.

لیستا ژیدەران

ئیک: د زمانی کوردیدا

- بەکر شاکر عەبدوللا، علی فەتاح دزەیی (۱۹۲۸ -
 ۱۹۹۲)، شاعیر و نووسەر، نامە ی ماستەری،
 کولیژی ئاداب، زانکویا سەلاحەدین، ۲۰۰۸.

كاميران محمهد نه بي، قوناغه كاني گه شه كردني
بيري نه ته و ايه تي ل شيعري كوردي دا
له سه ره تاوه تاكوتايي سه رده ي بيسته م.
محمد أمين دؤسكي، فهرهنگا سپيريز، ده زگاي
سپيريز، چ ۱، چاپخانا حه جي هاشم، هه ولير،
۲۰۰۸.

دوو: د زمانى عه ره بيديا

ت: دار اردوغا، مختارات من الشعر السوفيتي، طبع
في الإتحاد السوفيتي، ۱۹۸۵.
عبدالسلام المسدي، صياغة المصطلح وأسسها
النظرية في تأسيس القضية الإصطلاحية،
بيت الحكمة، القراطاج، ۱۹۸۹.
فاطمة الطبال بركة، النظرية اللسانية عند رومان
جاكوبسون، المؤسسة الجامعية للدراسات
والنشر والتوزيع بيروت، ۱۹۹۳.
محمد أمين دؤسكي، قاموس سثريز، سثريز، الطبعة
الأولى، مطبعة حجي هاشم، أربيل، ۲۰۰۹.

به يان نه حمهد حوسين، هؤزانا به رگري ل سه ر
ده مي شوره شا گولاني (۱۹۷۶ - ۱۹۹۱)،
چاپخانا خاني، دهوك، ۲۰۰۷.
به درخان سندي، زيمازين چيا، ده زگه ها
سپيريز، دهوك، ۲۰۱۳.
جيهان ئيسماعيل عومه ر، شيره ت و شيره تكاري د
هؤزانا جقاكي يا نالبه ندي دا، ناما ماسته ري،
كوليذا نادابي، زانكوييا دهوك، ۲۰۱۱.
حافق قاچي: فهرهنگا قازي، چاپخانا حجي هاشم،
هه ولير، چ ۲، ۲۰۰۵.
سه گقان يوسقي، ديدار، د. بدرخان سندي، گوفارا
كاروان، ژ (۱۵۷)، هه ولير، ۲۰۰۱.
عه بدوللا ياسين عه لي ئاميدي، هزرا نشتيماني د
هؤزاني نه حمهد ئي نالبه ندي، گ نه كاديمي
كوري زانياري كوردستان وه زاره تي
په روه رده هه ولير، ۲۰۰۵، ژ ۳.
قمر سعيد عزيز، هه لويست له شيعري كورديدا
(۱۸۰۰ - ۱۹۷۰)، ناما دكتورايي، زانكوي
سلتيماني، كوليذا زمان، ۲۰۰۲.

الخلاصة

الوطنية هي حالة الشعور العام بالمسؤولية وحب الفرد للوطن مما يضطره إلى الإقدام لفعل أي شيء وبأي وسيلة (مشروعة) ممكنة من أجل حماية وطنه من العنف الداخلي والخارجي. ومفهوم الوطنية يتجسد كثيراً في الأدب الكردي حيث الكثير من الكتاب والشعراء يمجدون وطنهم وهو حق يتمتع به الفرد الكردي دون تمييز على أساس القومية ونرى هذا راسخاً في شعر بدرخان سندي. إن معظم القصائد المختارة في هذا البحث كان للوطنية الدور الأكبر فيه، وهدف الشاعر هنا هو بيان عدم رضا الكرد ان يُظلموا، ومن حقهم العيش بحرية وكرامة، وابرار جذور الشعر الوطني والدفاع عنه خاصة في المناطق التي بدأت فيها الثورة. ففي هذا البحث أظهرنا كل ما هو حق واضح وراسخ من حقوق الكرد في أشعار بدرخان سندي وقد قسمناه إلى فصلين، الأول منه يتطرق إلى أصل الوطنية وتعريفها، والثاني، تناولنا فيه الجانب العملي وهو اختيار قصائد شعرية تظهر فيها الوطنية كحق مشروع للشعب الكردي.

الكلمات المفتاحية: (الوطنية، بدرخان سندي، شاعر، القومية الكوردية، الشهامة، الظلم الاستبداد، النضال والكفاح)

NATIONALISM IN (MOUNTION DIVAN) FOR BADIRKHAN SINDE

HLBEEN MOHAMMAD HUSSEIN and WARIN DELSHAD SALEH

Dept. of Kurdish Language, College Of Basic Education, University Of Duhok, Kurdistan Reblion -Iraq

ABSTRACT

Patriotism can be considered as a massive individual sensation with responsibility toward his/her nation, which leads him/her to do everything (legally) that is possible to protect the nation from any internal and external violence.

The concept of patriotism is materialized mostly in Kurdish literature as many Kurdish writers and poets glory their nation and that is a legal privilege for the Kurdish individual without any discrimination on the basis of nationality which is firmly established in Badirakhan Sindie's poems.

Most of the selected poems in this research, show the dissatisfaction of Kurds to be oppressed, and their aim is to live in freedom and dignity through highlighting the national poetry and defending it. In this research, we have shown all whatever clear and rooted of the Kurds' rights in the poems of Badirakhan Sindie, and we divided the research into two chapters, the first one tackles the origin and the definition of patriotism, whereas the second chapter deals with the practical aspect, which is the selection of poems in which the patriotism appears clearly as a legal privilege for the Kurdish people.

KEYWORD: nationalism, badirakhan sinde, poet, Kurdish nationality, magnanimity (nobility) injustice and highhand, struggle and fight